

*Наталія СТРЕЛЬЧУК***ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ І
ДЕРЖАВНОСТІ У АЛБАНЦІВ БАЛКАНСЬКОГО
ПІВОСТРОВУ (ДР. ПОЛ. XIX – ПОЧ. XX ст.)**

У статті аналізується формування національної ідентичності і державності у албанців в контексті загальноєвропейських та регіональних процесів другої половини XIX – початку XX ст. Історія Албанії і албанців переважно розглядається у контексті «албанського питання», поширення ідеї «Великої Албанії», здобуття незалежності Косово, а широкий спектр етнополітичних, культурних і мовних проблем албанського етносу все ще знаходиться поза увагою дослідників.

На початок XX ст. албанці заселяли територію сучасної Албанії, а також були представлені як меншина на частині території сучасних Болгарії, Чорногорії, Македонії, Греції, Італії та Туреччини. Очевидно, що загострення відносин албанців із сусідніми балканськими народами у XX ст. відбулося у період Балканських війн. 28 листопада 1912 р. Національні збори Албанії у Влері проголосили Декларацію про незалежність. 29 липня 1913 р. Лондонська конференція послів прийняла декларацію про статус албанської держави, яка була визнана суверенним князівством під протекторатом великих держав.

Уроки Другої світової війни у травні 1941 р. з допомогою Італії була створена «Велика Албанія». Правляча албанська фашистська партія урочисто оголосила, що майже всі балканські землі, на яких мешкають албанці, відтепер приєднані до Албанії. Створення маріонеткової держави не змінило її залежного становища, але певним чином зіграло на національних почуттях частини албанського населення. Після завершення Другої світової війни, держави антигітлерівської коаліції прийняли рішення повернути Албанію до її колишніх кордонів.

17 лютого 2008 р. незалежність самопроголошена парламентом Автономного краю Косово, який входив до складу Сербії. Так, Республіка Косово стала другою державою, де албанці складають більшість. На сьогодні албанський етнос є розділеним і його представники живуть у різних країнах світу (Македонія, Чорногорія, Греція, США, Італія, Австралія та ін.).

Ключові слова: албанський етнос, Албанія, Балкани, південні слов'яни, Косово.

*Наталія СТРЕЛЬЧУК***ФОРМИРОВАНИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ
И ГОСУДАРСТВЕННОСТИ У АЛБАНЦЕВ БАЛКАНСКОГО
ПОЛУОСТРОВА (ВТ. ПОЛ. XIX – НАЧ. XX вв.)**

В статье анализируется формирование национальной идентичности и государственности у албанцев в контексте общеевропейских и региональных процессов второй половины XIX – начала XX в. История Албании и албанцев в основном рассматривается в контексте «албанского вопроса», распространение идеи «Великой Албании», обретение независимости Косово, а широкий спектр этнополитических, культурных и языковых проблем

албанского этноса все еще находится вне поля зрения исследователей.

Период «национального пробуждения» у албанцев приходится на 1840-1880 гг. В 1878 г. в Призрене была создана Албанская лига, которая имела целью защиту «албанских земель» от посягательств соседей - южных славян и греков. Считается, что именно деятели Лиги озвучили впервые идею «Великой Албании» – объединение всех земель, где проживают албанцы, в рамках автономии в составе Османской империи. В то время это были четыре Вилайет: Манастир, Янина, Шкодер и Косово.

К началу XX в. албанцы заселяли территорию современной Албании, а также были представлены как меньшинство на части территорий современных Болгарии, Черногории, Македонии, Греции, Италии и Турции. Очевидно, что обострение отношений албанцев с соседними балканскими народами в XX в. произошло в период Балканских войн. В годы Второй мировой войны в мае 1941 г. С помощью Италии была создана «Великая Албания». Правящая албанская фашистская партия объявила, что почти все балканские земли, на которых проживают албанцы, отныне присоединены к Албании. Создание марионеточного государства не изменило зависимого положения Албании, но определенным образом сыграло на национальных чувствах части албанского населения.

17 февраля 2008 г. парламент Автономного края Косово, который входил в состав Сербии, провозгласил независимость, и Республика Косово стала вторым балканским государством, где албанцы составляют большинство. На сегодня албанский этнос является разделенным, и его представители живут в разных странах мира (Македония, Черногория, Греция, США, Италия, Австралия и др.)

Ключевые слова: албанский этнос, Албания, Балканы, южные славяне, Косово.

Natalia STRELCHUK

FORMATION OF NATIONAL IDENTITY AND STATEHOOD OF THE ALBANIANS OF THE BALKAN

The article analyzes the formation of national identity and statehood of the Albanians in the context of European and regional processes of the second half of XIX – early XX century. History of Albania and Albanians are mainly seen in the context of the «Albanian issue», the spread of the idea of «Greater Albania», the independence of Kosovo, and a wide range of ethno-political, cultural and linguistic problems of the Albanian ethnic group is still out of sight of researchers.

The period of «national awakening» among Albanians account for 1840-1880 gg. In 1878, in Prizren Albanian League was created, which was designed to protect the «Albanian lands» from the encroachments of its neighbours – the Southern Slavs and Greeks. It is believed that the League leaders voiced for the first time the idea of a «Greater Albania» – the unification of all the lands inhabited by Albanians, in the framework of autonomy within the Ottoman Empire. At that time it had 4 Vilayet: Manastir, Janina, Shkodra and Kosovo.

By the early twentieth century, the Albanians inhabited the territory of modern Albania, and were presented as part of a minority in the territory of modern Bulgaria, Montenegro, Macedonia, Greece, Italy and Turkey. It is evident that the deterioration

of relations with the neighbouring Albanian Balkan peoples in the twentieth century occurred during the Balkan wars. During the Second World War in May 1941 «Great Albania» was created with the help of Italy. Albanian ruling Fascist Party announced that almost all Balkan lands where Albanians live, is now attached to Albania. Create a puppet state has not changed the dependent position of Albania, but in a certain way played on national feelings of the Albanian population.

February 17, 2008 the Parliament of the Autonomous Province of Kosovo, which was a part of Serbia, proclaimed independence of Kosovo and the Republic has become the second Balkan country where Albanians make up the majority. At present, the Albanian ethnic group is divided, and its representatives live in different countries (Macedonia, Montenegro, Greece, USA, Italy, Australia, and others.)

Keywords: *Albanian ethnicity, Albania, the Balkans, the southern Slavs, Kosovo.*

Досить тривалий історичний період албанці і Албанія (28 листопада 1912 р.) знаходилися на європейській периферії і залишалися ізольованими навіть від найближчих сусідів. Як і їхні сусіди, албанці пережили майже п'ятсот століть османської окупації, а в другій половині ХХ ст. – десятиліття однієї із найжорстокіших комуністичних диктатур Енвера Ходжі.

Метою статті є аналіз формування національної ідентичності і державності у албанців в контексті загальноєвропейських та регіональних процесів другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Формування албанського етносу до цього часу залишається малодослідженими, а в історичній і суспільно-політичній літературі, особливо у зв'язку із Балканською кризою 90-х років ХХ ст., продовжують культивуватися чисельні міфи, які не тільки ускладнюють розуміння проблеми, але й сприяють ескаляції етнічної і релігійної нетерпимості і ворожнечі серед балканських народів. У сучасній науковій літературі досить часто зустрічаються діаметрально протилежні погляди відносно походження албанців, їх розселення на Балканському півострові, відносин із сусідніми народами. У сучасній історіографії історія Албанії і албанців переважно розглядається у контексті «албанського питання», поширення ідеї «Великої Албанії», здобуття незалежності Косово, а широкий спектр етнополітичних, культурних і мовних проблем албанського етносу все ще знаходиться поза увагою дослідників.

Відзначимо, не дивлячись на складність радянсько-албанських відносин, радянські науковці Г. Арш, А. Десницька, І. Сенкевич, Н. Смірнова підготували досить ґрунтовні монографічні дослідження із окремих аспектів історії албанського народу, в тому числі й «Історію Албанії» [6; 9; 14; 15; 16]. Серед публікацій сучасних російських науковців переважають праці присвячені еволюції конфлікту на теренах колишньої Югославії, проблеми міжнаціональних протиріч на Балканах і відносин балканських народів один до одного. Це наукові розвідки О. Гуськової,

А. Улуняна, А. Новик [11; 4; 18]. Досить ґрунтовно вивчають етнічну історію албанців болгарські вчені А. Желязкова [7] і Б. Гюзелев [5].

Зауважимо, що останнім часом зріс інтерес до даної тематики і серед українських дослідників (Я. Секо [13], Д. Шлапаченко [19], В. Яровий [21] та ін.) У ході дослідження використано наукові праці, що стосуються загальних аспектів теорії національної та етнічної ідентичності (Е. Сміт, Г. Касьянов) та матеріали Інституту національної статистики Албанії.

На історичній сцені албанці з'являються у XI ст. і з того часу, як зазначає болгарський дослідник Б. Гюзелев, вони демонструють високу ступінь мобільності, що викликано натиском чужинців, так і способом життя і демографічними показниками. Вражає, зазначає дослідник, що попадаючи в чуже етнічне середовище албанці впродовж століть зберігають мову і етнічну самобутність [5].

Вважається, що етнос сформувався як спільнота, коли з'являється його самоназва (ендоетнонім) або назва, яку йому дали інші народи (екзоетнонім або ж етнікона). Етнікону «албани» «Αλβανο» вперше вжив давньогрецький географ Птолемей у II ст. н. е. Він прив'язав його до місцевості біля р. Дріна (сучасна Центральна Албанія). У візантійських письменників цей термін звучав як «алвані», «арвані», «арванітес», країну вони називали «Алванон», «Арбанон». У західних джерелах поширеною були назви «Arbanum», «Albanum», від них й пішли «Албанія», «албанці». У південних слов'ян залишився корінь «гарб»: «Арбанаси», країна «Рабан». Від грецьких варіантів відбулися турецькі спотворені «арнаути», країна «Арнаутлук». На підставі етноніма середньовічних албанців їх прийнято називати в спеціальній літературі «арбереші» Середньовічний варіант «Арбен», «арбереші» поширювався на узбережній частині Адріатичного моря, а сьогодні вживається як найменування емігрантів з Албанії у Італії та Греції. У Російській імперії арнаутами називали вихідців з Албанії, які жили в Ізмаїльському повіті Бессарабської губернії. Наприкінці XVIII ст. з'являється самоназва албанців «шчіптар» (або «шкіптар») – shqiptar і найменування країни Шчіперія (або Шкіпер) – Shqipëria. «Shqip», «shqiptoj» означає «вимовляти». Цей термін зустрічається в історичних документах починаючи з XIV ст.

Албанці поділяють на дві культурні групи: північні албанці, або геги (Ghegs) і південні албанці, або туги (Tosks). Географічна межа між ними умовно проходить р. Шкумбіні, яка протікає через м. Ельбасан до Адріатичного моря. На півночі від річки живуть геги, які разом із албанцями Чорногорії та Македонії використовують характерний діалект албанської мови. На південь від річки Шкумбіні живуть туги, які разом з албанцями з Греції, південно-західної Македонії та південної Італії мають своєрідний діалект. Хоча культурні та

лінгвістичні відмінності між тугами і гегами важливі, всі вони ідентифікують себе з єдиною національною культурою Албанії. На сьогодні 86% албанського етносу Косово складають геги, у Албанії геги складають – 35%, а туги – 52% [9; 21]. Так склалося, що албанський етнос є розділеним і його представники живуть у різних країнах світу. На початок ХХ ст. албанці заселяли територію сучасної Албанії, а також були представлені як меншина на частині територій сучасних Болгарії, Чорногорії, Македонії, Греції, Італії та Туреччини. Сьогодні найбільше албанців проживає у Албанії – біля 2 млн. 810 тис., у Косово – біля 1 млн. 616 тис., в Італії біля 800 тис., РМ – 509 тис, Туреччині біля 500 тис., Греції біля 280 тис., Німеччині 300 тис., Швейцарії – 200 тис., Австрії і Чорногорії – біля 30 тис., Франції і Хорватії від 17, 5 тис. до 20 тис., Данії, Норвегії, Румунії, Фінляндії – від 8 до 10 тис., у Сербії, Словенії і Україні – біля 5 тис. осіб. Також албанці живуть у Канаді (28 тис.), США (193 тис.), Австралії (11,3 тис.). Зауважимо, що офіційна статистика і албанські громадські організації подають різні дані щодо загальної популяції албанців у світі і цифри коливаються у межах 7-12 млн. осіб.

Національна ідеологія наполягає на тому, що етнічні корені сучасних албанців близькі до давніх іллірійців. Із-за відсутності історичних документів це складно як підтвердити, так і спростувати. Провідний радянсько-російський дослідник історії Албанії Г. Арш вважає, що фактично історія албанського народу починається в другій половині ХІ ст. Описуючи повстання проти Константинополя в 1043 р., їх вперше згадує візантійській історій М. Атталеїтес, а також є згадка про албанців у складі військ Никифора Базілаціуса в Дурресі. У ХІ-ХІІ ст. албанці жили у гірській місцевості на півночі і півдні Балкан, а потім почали рухатися на південь, де знаходяться сучасна південна Албанія і західна Македонія [9, с.23]. На початку ІХ ст. сучасні албанські землі входили до складу Візантії у фему Дірарахій, яка простягалася на північ від річки Вьоса до Діоклеї (Чорногорії), а також і в фему Нікополь, що охоплювала територію на південь від Вьоса до затоки Арта. З середини ІХ ст. і до початку ХІ ст. землі майбутньої Албанії входили до складу Першого Болгарського царства, потім знову відійшли до Візантії. Перше албанське державне утворення - Арберійське князівство, або принціпат, виникло у кінці ХІІ в. У середині ХІV ст. вони мігрували далі на південь, ближче до Греції – спочатку в Епір, Фессалію (1320 р.), потім в Акарнанію і Етолію, а потім із-за межі Балканського півострову – на південно-італійських землях [20, с.26]. Процес колонізації земель закінчився в середині ХV ст. У результаті албанці оселилися на половині території Греції і у такій великій кількості, що в багатьох регіонах становили більше половини населення. У середні віки албанці були кочовим народом, тому не створили істотних міських центрів на цій території. Дуррес був населений венеціанцями,

греками, євреями і слов'янами; Шкодер – венеціанцями і слов'янами; Вльора – візантійськими греками. Прийнято вважати, що значна частина албанців асимілювалося під час турецького вторгнення.

Аналіз албанської лексики свідчить, що вони прийняли християнство наприкінці IX ст. Пізніше населення албанських областей виявилось розділеним між римо-католицькою та греко-православною церквами. Значна частина албанських християн були православними і в різний час підпорядковувалися константинопольським, болгарським, сербським патріархам. За часів Османської імперії значна частина албанців (біля 70%) була ісламізована і сьогодні Албанія серед європейських країн посідає перше місце за кількістю мусульман. Ісламізація дозволяла албанцям робити кар'єру в Османській імперії, особливо військову, але як зазначає В. Щепанські, вона також і несла загрозу албанській національній свідомості та сповільнила процеси формування окремої албанської ідентичності [20, с.27].

Життя у албанському суспільстві регулювалося традиціями фісового («fis» (алб.) – рід) або родоплемінного ладу, а також в силу складності природних умов для спілкування, напруженими відносинами між окремими родами і вендетою. Це все ускладнювало формування єдиного національного «надплемінного» суспільства, не дивлячись на спільність мови і звичаїв поширених серед албанських племен [20, с.27].

Найбільший відомий албанський історичний герой – Георгій Кастріоті (Скандербег), який вперше об'єднав різні албанські клани для опору туркам. У 1443 р. він підняв повстання проти Османської імперії і був проголошений албанськими старійшинами вождем албанців. Кілька разів завдавав поразки турецьким військам (1449 р., 1451р.). Скандербег був визнаний (1461р.) султаном Мехмедом II як правитель Албанії. На думку В. Щепанські, саме історична пам'ять про незалежність албанців за часів Скандерберга значною мірою компенсувала їм відсутність державницької традиції у середні віки [20; 28].

Період «національного пробудження» у албанців припадає на 1840-1880 рр., коли албанська еліта під впливом Весни народів і об'єднання Італії намагається поширювати ідеї, які виникли в середовищі албанської діаспори в Італії та Румунії. У 1878 р. у Прізрені була створена Албанська ліга, яка мала за мету захист «албанських земель» від посягань сусідів – південних слов'ян і греків. На початковому етапі вона мала підтримку Порти і використовувалася для збереження Османської імперії і опору проти дій Сербії, Чорногорії і Греції. Коли ж Ліга розгорнула роботу серед албанського населення як організація політична, а це йшло в розріз із планами турецької влади, то вона була швидко розпущена.

У цей період вперше прозвучало гасло: «Релігія всіх албанців – албанізм». Його сформулював один із ідеологів албанського національного відродження Пашко Васа (1825-1892 рр.), і у

майбутньому це відіграло важливу роль у формуванні албанської національної свідомості на базі не релігійної, а етнічної приналежності. Вважається, що саме діячі Ліги озвучили вперше ідею «Великої Албанії» – об'єднання всіх земель, де проживають албанці, у рамках автономії у складі Османської імперії. На той час це були чотири вілаєта (Манастир, Яніна, Шкодер і Косово), де у етнічному плані населення було неоднорідним. У тісному сусідстві із албанцями тут жили слов'яни, влахи, греки, турки та представниками інших етносів. Як відомо етнос існує як стійка система, якщо протиставляє себе усім іншим аналогічним колективам людей за принципом «свої – чужі».

На об'єднання албанського етносу суттєво вплинули не тільки конфлікти із турецькою владою (1878-1881 рр., 1911-1912 рр.) але із південними слов'янами і греками. Очевидно, що загострення відносин албанців із сусідніми балканськими народами у ХХ ст. відбулося у період Балканських війн. Питання кого підтримували албанці у цих збройних конфліктах і яку мали мету залишається складним, адже різні групи албанського населення переслідували часто протилежні цілі і виступали на стороні різних воюючих сторін. Відомі факти, коли албанці – християни зустрічали болгарські і сербські війська як визволителів від турецьких урядових військ, а з іншого боку албанці-мусульмани вступали у чети башибузуків, виступали проти сербів і жорстоко знищували сербське населення. Разом з тим, на стороні турок албанці воювали не охоче, а події 1912 р. досить часто носили характер громадянської війни, коли албанці були по різні сторони барикад [12, с.102].

Дослідники відзначають також і зовнішні впливи на албанське «національне пробудження». Тут особливу зацікавленість проявили Австро-Угорщина та Італія, які підтримували албанських лідерів і передавали значні кошти через консульські установи в Шкодрі, Яніні, Бітолі, Доррісі, Скоп'є [12, с.101].

28 листопада 1912 р. Національні збори Албанії у Влері проголосили Декларацію про незалежність. Питання про кордони нової держави залишалось відкритим. Голова тимчасового уряду Исмаїл Кемалі закликав до створення Албанії у кордонах вілаєтів Манастира, Яніни, Шкодера і Косово.

Великі держави уповноважили своїх послів, які зібралися на конференцію в Лондоні, розглянути «албанське питання». Головував на конференції Е. Грей, міністр закордонних справ Великобританії [10, с.199]. 30 травня 1913 р. між Туреччиною і балканськими країнами було підписано мирний договір, який визначив територіальний поділ Балканського півострова, але питання Албанії залишили на розгляд великих держав. 29 липня 1913 р. Лондонська конференція послів прийняла декларацію про статус албанської держави, яка була визнана суверенним князівством під протекторатом Австро-Угорщини,

Великобританії, Німеччини, Франції, Італії і Росії, сформувавши поліцейські сили під керівництвом західноєвропейських офіцерів і цивільну та фінансову адміністрацію під контролем Міжнародної контрольної комісії (МКК) [10, с.199]. До Албанії було направлено дві комісії із розмежування. Одна із них займалася північним кордоном і її діяльність зайшла у тупік. Комісія, яка визначала південний кордон підписала у грудні 1913 р. протокол, який визначив кордон на півдні Албанії. Значна частина Чамерії, де проживали албанці увійшла до Греції, а Північний Епір, де була значна кількість греків до Албанії. Ця проблема значно вплинула на подальші міждержавні відносини Греції та Албанії [10, с. 200]. Після підписання Бухарестського мирного договору (10 серпня 1913 р.), яким завершилася Друга Балканська війна, армія Сербії увійшла на територію колишнього османського вілаєту Косово і подавила повстання албанців, які вимагали приєднання до Албанії. У 1912-1913 рр., вирішуючи «албанське» та «македонське» питання, великі держави визнали незалежність і самостійність албанського народу і водночас знищили цілісність македонського.

У листопаді 1918 р. група політичних емігрантів із Косово створює Комітет із захисту Косова, щоб провести кампанію проти кордонів, встановлених на Лондонській конференції і об'єднати всі землі заселені албанцями у одній державі. Його учасники заявляли, що за межами Албанії залишилося майже половина тих, кого справедливо можна вважати «албанцями».

Питання кордонів Албанії знову гостро постало після звернення Першої світової війни на Паризькій мирній конференції. Великі країни хотіли відновити діяльність МКК, але противником такої ідеї виступила Італія. У самій Албанії спроби країн-переможців поділити її територію викликали протести і привели до повалення проіталійського уряду. 21 січня 1920 р. Всеалбанський конгрес проголосив відновлення єдності країни і вимагав повернення Косово [10, с. 202]. У 1920 р. Албанія стала членом Ліги Націй, але при цьому змушена була відмовитись від претензій на територію Косова. У 1921-1939 рр. питання кордонів Албанії не піднімалося і реальний перегляд кордонів відбувся вже у роки Другої світової війни, коли західна частина Македонії, Косово та інші території, були окуповані італійськими військами, приєднані до Албанії.

З 1925 р. Албанія стає союзником Італії. Б. Муссоліні, мріяв створити власну «Римську» імперію і прийняв рішення про приєднання до неї й Албанського Королівства. При підтримці Італії у Албанії створюється Албанська фашистська партія, яка висунула лозунг об'єднання всіх територій, де проживають албанці: власне Албанії, північно-західних земель Греції, північно-західних земель Македонії, Косово і Метохію, а також частину сходу Чорногорії. 7 квітня 1939 р. Італія окупувала Албанію. Король Албанії Ахмет Зогу втік до Греції, а вже 10 квітня

1939 р. Албанія була повністю анексована італійським військами. Королем Албанії формально став італійський король Віктор Еммануїл III. Після капітуляції Греції у квітні 1941 р. значні її території також перейшли під протекторат Італії. У квітні 1941 р. німецькі війська захопили Югославію, і території, населені албанцями, що входили до складу королівства КСХС, були передані Італії і увійшли у так зв. «Велику Албанію». У травні 1941 р. правляча албанська фашистська партія урочисто оголосила, що майже всі балканські землі, на яких мешкають албанці, відтепер приєднані до Албанії. Саме в цей період фашистською владою Албанії здійснюються масштабні етнічні чистки, в результаті яких біля 350 тис. осіб слов'янського походження змушені покинути територію «Великої Албанії». Особливо небачений терор було розпочато проти сільського населення. Це призвело до масової втечі селян із гірських сіл у Західній Македонії, Косово та Метохії, а спустілі села окупаційна влада заселяла албанським населенням. Така ситуація зберігалася аж до звільнення цих територій спочатку від італійської, а потім німецької окупації.

Створення маріонеткової держави не змінило її залежного становища, але певним чином зіграло на національних почуттях частини албанського населення. Після завершення Другої світової війни, держави антигітлерівської коаліції в рамках післявоєнного врегулювання прийняли рішення повернути Албанію до її колишніх кордонів, які в цілому б відповідали рішенням Лондонської наради послів великих держав 1912-1913 рр.

(Далі буде)

Джерела літератури: 1. Албания и албанските идентичности / Составитель: А. Желязкова. – София: Международен център по проблемите на малцинствата и културните взаимодействия, 2000. – 304 с.; 2. Вітман К. Косово як перший етап формування Великої Албанії. – К., Вітман. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1416/>; 3. Гахраманова Ш.Ш. Становлення державності Косово: історичні, дипломатичні та внутрішньополітичні аспекти (1981-2011 рр.): автореф. дис... канд. іст. наук / Ш.Ш. Гахраманова. – Київ, 2012. – 20 с.; 4. Гуськова, Е. Ю. Кто победит в Косове?: Взаимоотношения Сербии и Албании по вопросу автономного края Косово // Москва. – 1999. – № 3. – С. 16-23; 5. Гюзелев Б. Албанци в Източните Балкани / Под ред. В. Танкова. Международен център за изследване на малцинствата и културните взаимодействия. – София, 2004. – 110 с.; 6. Десницкая А.В. Албанская литература и албанский. – Л., 1987. – 296 с.; 7. Желязкова А. Разпространение на исляма в западнобалканските земи под османска власт (XV-XVIII век). – София, 1990.; 8. Зозуля А. Етноконфесійні та політико-правові аспекти кризи в Косово А.Зозуля. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/7982/1>; 9. Краткая история Албании. С древнейших времен до наших дней / Под редакцией Г.Л. Арша. – М.: Наука, 1992. – 512 с.; 10. Нестеров А.Г. Великобритания и вопрос о границах Албании (1912-1944). –

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/4708/2/im-17-6-2008.pdf>; **11.** Новик А.А. Албанцы Албании, Косово и Македонии: имидж ближайшего соседа и меняющиеся стереотипы. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kunstkamera.ru/files/lib/978-5-88431-300-2/978-5-88431-300-2_34.pdf; **12.** Рожко В.О. Первая Балканская война 1912 года: противостояние или взаимодействие албанцев с членами Балканского союза? (по материалам газеты «Речь»). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.histvestnik.psu.ru/PDF/20091/04.pdf>; **13.** Секо Я. Проблема національних меншин в слов'янських країнах Центральної і Південно-Східної Європи після закінчення Першої Світової війни. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Ues/2008_2009/Articles/2/Seko.pdf; **14.** Сенкевич И.Г. Освободительное движение албанского народа в 1905-1912 гг. / Отв. ред.: А.Ф. Миллер. – М.: Изд-во АН СССР, 1959. – 262 с.; **15.** Смирнова Н. Балканская политика фашистской Италии. Очерк дипломатической истории (1936-1941). – М., 1969. – 279 с.; **16.** Смирнова Н.Д. История Албании в XX веке. – М.: Наука, 2003. – 431 с.; **17.** Сміт Ентоні Д. Національна ідентичність / Пер. з англійської П. Тарашука. – К.: Основи, 1994. – 224 с.; **18.** Улунян А.А. Балканские народы друг о друге: явные пристрастия и тайные чувства в конце 20 века // Общественные науки и современность. – 1999. – № 4. – С. 78-88; **19.** Шлапаченко Д.М. Ідеологічний вимір етнонаціонального конфлікту в Косово // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – Вип. 78: Частина II. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка / Інститут міжнародних відносин. – 2008. – С.73-79; **20.** Щепаньски В.С. Специфика, осложнения и некоторые политические условия процесса формирования собственной национальной тождественности албанцев в XIX в. – начале XX в. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0354-3293/2012/0354-32931201025S.pdf>; **21.** Яровий В.І. Київський національний університет імені Т.Г. Шевченка Дієвість албанського чинника напередодні та в період міжетнічного конфлікту 2001 р. в Республіці Македонія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vduia_2010_18_18_31.pdf; **22.** Jacques Edwin E. The Albanians: An Ethnic History from Prehistoric Times to the Present. Front Cover / Edwin E. Jacques. – McFarland & Company, 1995. – History. – 730 p.; **23.** Pan-Albanianism: How Big a Threat to Balkan Stability? ICG Europe Report N°153. – 2004. – 25 February; **24.** Population of Albania 1 January 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.instat.gov.al/media/322941/press_release_population_of_albania_1_january_2016.pdf.